

Abstrakt

Historie orgánu veřejné žaloby na našem území má své kořeny již v pozdním středověku. První královský prokurátor byl jmenován králem Zikmundem v roce 1437 a jeho hlavním úkolem bylo pomoci králi získat zpět majetky ztracené v husitských válkách. V následujících letech se agenda královského prokurátora pomalu rozšiřovala a brzy získal oprávnění stíhat pachatele trestných činů jako zabití, vražda, kacířství, urážka krále či padělání. S nástupem Habsburků na český trůn však jeho role oslábila, neboť trestní proces se navrátil k inkvizičnímu principu, v němž je pravomoc soudce, obhájce i žalobce kumulována v ruce jediné osoby.

Masové protesty v revolučním roce 1848 donutily habsburskou monarchii mj. k reorganizaci justičního systému. V témže roce bylo zákonem založeno státní zastupitelství, nejprve příslušné pouze pro stíhání trestných činů spáchaných tiskem. V roce 1850 došlo k masivnímu rozšíření kompetencí státního zastupitelství – byl oprávněn ke stíhání všech trestných činů a podání obžaloby, kterou následně před soudem zastupoval. V soustavě státního zastupitelství, která kopírovala soustavu soudní, byla dána přísná hierarchie. Jistou výjimkou byly okresní soudy, u kterých nepůsobili státní zástupci, pouze tzv. funkcionáři státního zastupitelství, kteří obvykle neměli právnické vzdělání a podléhali státnímu zástupci nejbližšího nadřízeného státního zastupitelství. Státní zástupce však nebyl omezen pouze na trestní řízení, mohl zasahovat také do záležitostí civilních, např. ve věcech adopčních.

Po rozpadu Rakouska – Uherska došlo k recepci právních předpisů monarchie, Československo tedy přebralo i soustavu státních zastupitelství. Základním problémem, se kterým se nová republika snažila neúspěšně vyrovnat po celých 20 let její existence, byl právní dualismus způsobený skutečností, že na území Slovenska a Podkarpatské Rusi platilo dřívější maďarské právo a tedy i systém veřejné žaloby.

S příchodem Němců a založením Protektorátu Čechy a Morava byla zavedena masivní nerovnováha mezi příslušností protektorátních úřadů a úřadů říšských, když většina podstatných záležitostí byla protektorátním orgánům veřejné žaloby odňata ve prospěch německých státních zastupitelství.

Po skončení 2. světové války bylo nutno potrestat osoby, které s Němci v jejím průběhu kolaborovaly. Na základě prezidentských dekretů byl vytvořen za účelem jejich stíhání úřad veřejného žalobce, který se však za dobu své existence potýkal s mnoha

překážkami, zejména masívním nápadem agendy a nedostatkem odborníků se zájmem o výkon této funkce.

Největší změny v oblasti veřejné žaloby však nastaly po roce 1948, kdy komunisté po převzetí moci pomocí souboru zákonů vzniklých z tzv. právnícké dvouletky roztříštili principy, na kterých veřejná žaloba fungovala posledních 100 let. Prokuratura, která se stala nástupkyní státního zastupitelství, byla nazvána „strážkyní zákonnosti“ a nesloužila již jen jako orgán oprávněný k podání obžaloby k soudu. Mohla také zasahovat do civilního a správního řízení, z důvodu nastolení třídního boje však také však ztratila svou pozici nestranného prvku v trestním řízení.